

*Л. М. Сідак,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
А. В. Алісва,
студентка I-го курсу Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА

Проблема справедливості у різних галузях права має філософське коріння. Категорія справедливості неоднозначно тлумачилася на різних етапах розвитку філософсько-правової думки в різні історичні епохи і на сучасному етапі історичного поступу.

Принцип справедливості у праві може розглядатися в двох аспектах: як особлива якість, властива праву в цілому (усім галузям права), і як галузевий принцип права. Принцип справедливості може усвідомлюватися як певна міра, при якій узгоджуються вимоги і їх задоволення, оптимально поєднуються інтереси індивідів, колективів, суспільства і держави.

У різних галузях права цей критерій не може бути однаковим. Наприклад, у галузях, де відносини, пов'язані з відповідальністю суб'єктів правовідносин (кримінальне, адміністративне право та ін.), в більшій мірі врегульовані, в основному буде спостерігатися порівняння злочину і покарання. У трудовому праві відповідність обов'язково повинна бути при визначенні: 1) міри праці і розміру оплати; 2) несприятливих умов праці і пільг, компенсацій, передбачених державою в даному випадку; 3) трудових здобутків працівника і заохочень за них; 4) дисциплінарного проступку і заходи дисциплінарного стягнення; 5) розміру збитку і заходи матеріальної відповідальності за нього. З точки зору інтересів суспільства, держави, індивіда враховується й економічне, й соціальне обґрунтування встановлюваного співвідношення. Так, характеризуючи норми трудового права з позиції справедливості, насамперед необхідно визначити: чи відповідає та чи інша норма оптимальному співвідношенню громадських та індивідуальних інтересів, наскільки відображає норма індивідуальні інтереси особистості працівника, захищеність його

прав і свобод. Такі позиції у трудовому праві абсолютно обґрунтовано у ст. 1 Закону України «Про працю», і серед основних завдань визначено таке: «створення необхідних правових умов для досягнення оптимального узгодження інтересів сторін трудових відносин, інтересів держави».

Вимога справедливості пронизує усі законодавства сучасних демократичних суспільств. Правове вираження вимоги справедливості міститься в Загальній декларації прав людини, в тому числі щодо діяльності суду. Зокрема, ст. 10 Декларації проголошує: «Кожна людина для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з дотриманням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом». Стаття 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, формулюючи загальну вимогу справедливості до судів при провадженні в кримінальних і цивільних справах, конкретизує його у вигляді мінімуму процесуальних гарантій для кожного обвинуваченого в кримінальному злочині.

Щодо іншого аспекту справедливості в праві, то вона як правовий принцип у низці галузей права наявна як ідея, не маючи свого прямого текстуального закріплення як галузевий принцип. У цьому випадку можна спостерігати вираження принципу справедливості як засадничого, що властивий усім або майже усім галузям права.

У преамбулі Конституції України висловлено віру в добро і справедливість, а отже, ідея справедливості складає сутнісний зміст права в цілому, і тому справедливість повинна знайти вираження у змісті усіх норм права. У кримінальному праві принцип справедливості прямо закріплений в КК України, в якому зазначено, що «покарання та інші заходи кримінально-правового характеру, застосовувані до особи, яка вчинила злочин, повинні бути справедливими, тобто відповідати характеру і ступеню суспільної небезпеки злочину, обставинам його вчинення й особи винного».

У трудовому праві вживається сам термін «справедливість». Наприклад, у ст. 2 Кодексу законів про працю при формулюванні принципу оплати за працю мова йде про «справедливу заробітну плату, що забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї», але як окремий принцип справедливості не визначено. Слід зазначити і той факт, що в цивільному процесуальному і кримінальному процесуальному праві не

закріплено принцип справедливості, та й сам термін в ЦПК України і КПК України майже не вживається.

Таким чином, справедлива норма в результаті несумлінного (неправильного) застосування може спричинити несправедливість у відповідних відносинах. Коли мова йде про несправедливість в застосуванні норм права, тоді оцінка справедливості самих норм залежить від дії суб'єктів, що їх застосовують. Причому оцінювання відбувається як суб'єктами, що застосовують правові норми, так і суб'єкти, чий відносини при цьому регулюються й інтереси який виявляються незахищеними або порушеними діями перших. У таких випадках, як правило, справедливість самої норми втрачається або спотворюється. І з точки зору оцінки різних суб'єктів, прийняте правозастосовником на основі справедливої норми права рішення може бути справедливим чи несправедливим. Таким чином, справедливість є цінністю, тобто об'єктивною характеристикою правових та соціальних феноменів, але сприймається як оцінка, суб'єктивний феномен духовного життя. Коли неправильне застосування справедливих норм права може бути оцінене як несправедливість цих норм в оцінці різних суб'єктів, тоді об'єктивна і суб'єктивна основа справедливості не збігаються. Відповідно, про справедливість в державі в даний час можна говорити тільки тоді, коли об'єктивна і суб'єктивна сторона справедливості узгоджуються, що виражається насамперед у праві і правозастосовній діяльності.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра культурології

СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
30 травня 2019 року**

Харків
«Право»
2019

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, заслужений діяч науки та техніки України, академік НАПрН України, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

В. О. Лозовий – д. філос. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Н. В. Маслак – к. ю. н., асистент кафедри кримінального права № 1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого, приватний нотаріус ХМНО Харківської області;

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

О. В. Прудникова – д. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого, секретар редколегії;

Т. М. Слінько – к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права України НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

О. А. Шумейко – к. філол. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2019 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 200 с.

ISBN 978-966-937-725-8

Збірник містить наукові статті та тези наукових доповідей з питань філософії права, соціальної філософії, етики, правознавства, зокрема кримінального, конституційного, аграрного, екологічного права, кримінології, медицини, а також соціології, педагогіки та актуальних проблем юридичної освіти і морально-правового виховання особистості як складових системи національного виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти.

УДК 17+177: 340.12

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право»,
2019

ISBN 978-966-937-725-8

<i>Маслак Н. В., Скрипник Р. В.</i> ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ОБІГУ КАНАБІСУ В УКРАЇНІ: МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ	101
<i>Фоменко Л. К.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ МОРАЛЬНОГО І ПРАВОВОГО АСПЕКТУ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ	105

Тематичний напрям 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА В УКРАЇНІ

<i>Кисельов М. М.</i> МОРАЛЬ І ПРАВО В ЕКОЛОГІЧНІЙ ЕТИЦІ	109
<i>Маслак Н. В.</i> МОРАЛЬНІ ТА ЗАКОННІ ПІДСТАВИ ПРАВА НА ВІДМОВУ В ЮРИДИЧНІЙ ПРОФЕСІЇ	115
<i>Корнієнко Г. С.</i> МОРАЛЬ І ПРАВО В АГРОБІЗНЕСІ	120
<i>Байрачна Л. К.</i> КОНСТИТУЦІЙНО-ПРОВАВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ІМПЕРАТИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	123
<i>Гізімчук О. О.</i> МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ	127
<i>Середа О. В., Пацюра І. В.</i> МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ЯК ГАРАНТІЯ ІСНУВАННЯ ПРАВА В СУСПІЛЬСТВІ	129
<i>Сідак Л. М., Алієва А. В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА	132
<i>Меліхова Ю. А., Черний В. С.</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЇХ МІСЦЕ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	134

Тематичний напрям 4.

МОРАЛЬНЕ І ПРОВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

<i>Ценко М. Б.</i> ПРО ЕТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	139
<i>Сідак Л. М., Метеджис Д. Ю.</i> МОРАЛЬ І ПРАВО ЯК ГОЛОВНІ РЕГУЛЯТОРИ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	143

<i>Ценко М. Б., Морозов Я. І.</i> ВПЛИВ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ	146
<i>Бурлука О. В.</i> ЦІННІСНА ОРІЄНТОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ САМООСВІТИ	149
<i>Шумейко О. А.</i> ЗНАЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ТА МОРАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАВНИКА	151
<i>Тітомир О. С.</i> ПРИРОДНО-ПРОВОВЕ РОЗУМІННЯ ПРАВА ЯК ІДЕЙНА ОСНОВА ПРАВОВОГО І МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	155
<i>Тузиков С. А.</i> ДЕЯКІ МЕТОДИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	159
<i>Пивоваров В. М.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У МОРАЛЬНО- ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА	164
<i>Лисенко О. А.</i> РОЛЬ МОВИ В МОРАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІ	168
<i>Бісєнок О. А., Мацко-Демиденко І. В.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЖИТТЄВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ КИЇВСЬКИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ	172
<i>Чумак Т. М.</i> МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	177
<i>Середа О. В.</i> ГАРМОНІЯ ПРАВА І МОРАЛІ В БОГОСЛОВ'Ї ТА ПРАВОВІЙ ДУМЦІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО	182
<i>Черемський М. П.</i> МИСТЕЦТВО ЯК ШЛЯХ ДО ПОДОЛАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В СУСПІЛЬСТВІ	186
<i>Слюсаренко Т. О.</i> ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА КОНЦЕРТНОГО РЕПЕРТУАРУ КОБЗАРІВ-БАНДУРИСТІВ	191